

Hvad er RFS-projektet (Le réalisme français en Scandinavie)?

RFS-projektet, der blev etableret i 2000 på initiativ af Brynja Svane, professor i fransk litteratur ved Uppsala Universitet, samler godt 15 forskere, der kommer fra alle fem skandinaviske lande. Projektets formål er at studere, hvordan den franske realisme og naturalisme er blevet modtaget (herunder oversat) i alle de skandinaviske lande.

Underlig nok findes der ikke i dag en mere dybtgående analyse af den betydning, fransk realisme har haft på den bevægelse, som man efter Brandes kalder Det moderne Gennembrud, det vil sige den skandinaviske radikalismes kamp for at vinde gehør for sine progressive tanker såvel på det politiske som på det kulturelle område. Projektgruppens opgaver er følgende. 1) Studere den franske realistiske romans æstetik i lyset af den skandinaviske reception; analyserne vil særlig beskæftige sig med projektets hovedforfattere, Stendhal, Balzac, Sand, Hugo, Flaubert, Zola og Maupassant. 2) analysere de sproglige og æstetiske principper, som har styret oversættelserne af disse forfattere. 3) Undersøge forholdet mellem original og oversættelse og mellem fransk og skandinavisk reception. 4) Registrere alle oversættelser af fransk litteratur, der er udgivet i de fem skandinaviske lande fra 1830 til 1900.

RFS-projektet arbejder tæt sammen med en række fremstående franske 19-talsforskere, som har ydet væsentlige bidrag til projektet. Projektet er finansieret af Det Nordiske Forskningsråd (NOS-H) for en periode af tre år (2003-2005). Projektet ledes af professorerne Brynja Svane, Uppsala, som er ansvarlig for projektet i dets helhed, Karin Gundersen, Oslo, og Morten Nøjgaard, som står for det bibliografiske arbejde og udgivelsen af Les Cahiers RFS, SDU-Odense.

Præsentation af BREFS

1. De litterære oversættelsers betydning i de nordiske lande

Som påpeget ovenfor er et af RFS-projektets hovedformål at undersøge den franske realismes betydning for de nordiske landes litteratur og kultur. En uomgængelig forudsætning for et sådant komparativt studie er sikker viden om, hvad de nordiske læsere har kunnet få kendskab til af fransk litteratur i den periode, vi har undersøgt, det vil sige fra realismens opståen omkring 1830 til dens kulmination og brat efterfølgende afmatning omkring 1900. Med andre ord kommer man ikke uden om at registrere, hvilke franske litterære værker der er blevet oversat på et skandinavisk sprog fra 1830 til 1900.

Oversættelser var naturligvis ikke den eneste adgangsvej til fransk litteratur. Den nordiske kulturelle elite læste fransk uden synderligt besvær: det havde man lært i gymnasiet, og mange havde endda opholdt sig i længere tid i Frankrig. Ja, der var endda nogle, som ligefrem skrev på fransk, Strindberg er utvivlsomt den mest kendte. Men denne sprogkyndige elite var naturligvis meget begrænset i antal. Det store flertal af den hastigt voksende kulturelt interesserede middelklasse måtte nødvendigvis læse fransk litteratur i oversættelse.

Hvad oversætter man, hvornår, hvor og hvordan? Man må kunne svare præcist på disse spørgsmål, hvis man vil kaste sig over seriøse studier af den danske reception af naturalismen. Før RFS-projektet gik i gang, kunne man imidlertid ganske enkelt ikke svare på disse spørgsmål. Det er først med den nye BREFS-bibliografi i hånden (eller på skærmen), at man kan konstatere, at der er meget betydelige variationer i, hvad man faktisk oversætter fra det ene skandinaviske land til det andet. Naturligvis kunne man have rejst fra nationalbibliotek til nationalbibliotek og fundet hver enkelt katalogseddel frem, men det er der selvfølgelig ingen, der har magtet at gøre. I dag vil et sådant arbejde være noget lettere, når man bruger nationalbibliotekernes databaser, men disse går kun sjældent tilbage til det 19. århundrede og er altid udformet på strengt national basis. Der findes i dag ingen bibliografi over oversat

fransk litteratur, som omfatter alle de skandinaviske lande. Det måtte derfor være RFS-projektets første opgave at skaffe det nødvendige bibliografiske materiale til veje på nordisk basis og i en moderne, let tilgængelig, det vil sige digitaliseret form, som uden videre kan konsulteres via internet.

Det skal understreges, at i de enkelte nordiske lande findes en del specialbibliografier af typen ”Balzac i Danmark” eller ”Balzac i Sverige”, men der er ikke mange af dem, og de er altid begrænset til et enkelt nordisk land. På samme måde findes der udtømmende lister over, hvilke teaterstykker der har været opført i perioden, men altid udelukkende i det enkelte land. Disse repertoirelister er kronologisk ordnede og omfatter alt, hvad der er blevet opført, uden hensyn til stykkernes oprindelse. Desuden er repertoirelisternes oplysninger meget mangelfulde.

2. Registreringsprincipper

BREFS-bibliografiens hensigt er at give den lærde verden et arbejdsinstrument, som på en helt ny måde bidrager til at uddybe vort kendskab til sammenhængen mellem fransk realisme og de nordiske litteraturer. Bibliografien besidder en nye række egenskaber, som ikke blot er en følge af dens elektroniske format (søgemuligheder forklares nedenfor).

For det første optegner den alle oversættelser af franske litterære værker, som udkom i Skandinavien i perioden 1830-1900. Der findes for BREFS ingen bibliografi, ingen gang på det nationale plan, som har optegnet samtlige litterære oversættelser fra fransk i vores periode. Det bør dog tilføjes, at vores begrænsede ressourcer har tvunget os til at udelukke den ikke-boglige publikationsform, selvom den spillede en stor rolle i perioden. Vi har været nødt til at holde os til de oversættelser, som blev udgivet i bogform. Det skyldes, at vores grundlæggende kilder har været de eksisterende delbibliografier og bibliotekernes kataloger. Vi har ikke haft ressourcer til at gå til de enkelte værker ved selvsyn. Det er derfor, vi ikke har kunnet registrere de ret hyppige udgivelser af romaner og noveller i feuilleton- og revyform, undtagen hvis tidligere biografer allerede har noteret sådanne udgivelser. Det må håbes, at det vil blive muligt inden for længe at registrere disse udgivelser, for det er klart, at aviser og tidsskrifter har spillet en enorm rolle for udbredelsen af fransk litteratur i perioden. Det gælder ikke mindst for noveller og digte. Vi har også måttet indskrænke os til kun at registrere de teateroversættelser, der er udgivet i bogform, men det er klart, at de talrige oversatte teaterstykker, der blev opført, men ikke udgivet, har spillet en betydelig kulturel rolle.

Endelig har vores ønske om at være komplette også måttet give op over for antologierne, som vi kun har registreret, hvis teksterne er af samme forfatter. I vores periode var det sædvanligt at udgive tekstsamlinger af mange forskellige forfattere, som oven i købet ofte var af forskellig nationalitet. Hvis man skal registrere disse udgivelser korrekt, skal man nødvendigvis undersøge selve udgivelsen for at kunne udskille de franske oversættelser og bestemme deres forfattere og titler. Dette arbejde har RFS ikke haft ressourcer til at udføre, undtagen for Islands vedkommende (jvf. præsentationen af den islandske bibliografi).

Vi har heller ikke haft mulighed for en systematisk bibliografisk undersøgelse af skolebøgerne i fransk. Sædvanligvis var de udformet som antologier af forskellige forfattere, der var repræsenterede med kortere stykker. I det 19. århundrede indeholdt de altid fyldigt udvalg af datidens forfattere, f.eks. Hugo, Musset og Mérimée, senere Maupassant. Det ville være ganske betydningsfuldt for kulturhistorien præcist at vide, hvad unge nordboer fik kendskab til af udenlandsk litteratur i skolen. Her venter en vigtig opgave.

For en ordens skyld skal jeg nævne, at BREFS ikke registrerer andenhåndsoversættelser, det vil sige oversættelser af en ikke-fransk original efter en fransk tekst. Til gengæld har vi registreret alle oversættelser af franske værker, også selvom oversættelsen er sket på anden hånd (typisk efter en tysk oversættelse).

3. Det skandinaviske perspektiv

BREFS' andet originale træk er, at den omfatter alle skandinaviske lande. Den registrerer således de litterære oversættelser, der udkom i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. For første gang nogensinde kan forskerne således få et samlet overblik over realismereceptionen i samtlige nordiske lande. Det er derfor også første gang, man vil kunne studere ligheder og forskelle i realismereceptionen mellem de enkelte nordiske lande og dermed bidrage til forståelsen af disses kulturelle særtræk.

Det siger sig selv, at hvert land har sine egne traditioner, hvilket også indebærer, at hvert land giver forskeren forskellige muligheder for bibliografiske undersøgelser. Det er for eksempel kun i Danmark, at man er så heldig at råde over en næsten komplet bibliografi over, hvilke franske romaner der blev oversat i vores periode. Nedenfor vil man kunne finde detaljerede oplysninger om den bibliografiske forsknings status i hvert enkelt nordisk land.

4. Oversætternes betydning

Et meget vigtigt nyt materiale, man vil finde i BREFS, er oplysninger om oversættere og udgivere. Også i de nationale bibliografier vil man normalt finde angivet oversætterens navn, hvis det altså er kendt, hvilket det ganske ofte ikke er. På dette område er vores viden beklageligvis ganske mangelfuld. Men takket være BREFS' elektroniske søgeegenskaber er det nu for første gang muligt at få et indtryk af den enkelte oversætters faglige profil. Man behøver blot i databasen at søge under "Oversætter" (se BREFS' brugervejledning). Samme søgeteknik tillader os at vurdere de enkelte udgiveres rolle i kulturudvekslingen. Vores database kan også give et vist indtryk af oversætternes vilkår i den enkelte lande. Præsentationen af det norske og det danske korpus giver nogle eksempler på disse muligheder.

Forskningen har ikke ofret oversætternes rolle megen opmærksomhed, selvom deres virksomhed har haft umådelig betydning ikke blot for den internationale kulturudveksling, men også på selve modersmålets udvikling. Man behøver blot at tænke på, at i de nordiske lande overstiger antallet af oversatte litterære værker langt den hjemlige produktion. Ved hjælp af BREFS-bibliografien bliver det nu endelig muligt at foretage systematiske undersøgelser af oversætternes kulturelle rolle. Vi ville gerne have åbnet tilsvarende mulighed for litteratursociologiske undersøgelser ved at oplyse værkernes pris og oplagstal, men det har desværre ikke været muligt.

5. Bibliografigruppens arbejde

RFS' bibliografiske arbejde indledtes i 2003 på initiativ af Brynja Svane og hendes forskning vedrørende oversættelse, blandt andet de svenske Maupassant-oversættelser. Projektets bevilling løber til udgangen af 2005, som derfor også er dead-line for bibliografiens færdiggørelse og lancering på nettet. Det har således været nødvendigt med en meget stram styring af det bibliografiske arbejde, og det er naturligvis den stramme tidsramme, der har tvunget os til at foretage de bortvalg, som er omtalt ovenfor. Vi ville meget gerne have fortsat registreringen af de litterære oversættelser, særlig vedrørende projektets syv hovedforfattere (Stendhal, Balzac, Hugo, Sand, Flaubert, Zola og Maupassant) til år 2000, og vi håber, at denne opgave kan blive løst i en ikke for fjern fremtid.

Det var takket været en betydelig bevilling fra Nordisk Forskningsråd (NOS-H), RFS-projektet kunne danne en lille arbejdsgruppe, som gik i gang med registreringsarbejdet i 2003, blandt andet inspireret af Lars Wollins liste over oversat svensk fiktion. Vores dynamiske unge medarbejdere repræsenterer alle fem nordiske lande:

Annika Mörte Alling, ansvarlig for Sverige

Jon Holm, ansvarlig for Norge

Jóhanna Björk Guðjónsdóttir, ansvarlig for Island

Jane Nørgaard Rasmussen, ansvarlig for Danmark

Carla Cariboni Killander, som indledte den svenske registrering, har revideret det svenske korpus

Bibliografigruppen har udarbejdet de fælles retningslinier for registreringen og har tilrettelagt bibliografiens netudgave. Det er de enkelte medarbejdere, der er ansvarlig for selve registreringen af de enkelte værker for hvert skandinavisk land. De har alle udført et enormt og krævende arbejde.

Selve den elektroniske udformning af en bibliografisk database af en helt ny type er naturligvis en stor opgave i sig selv. RFS-projektet har haft det held, at vores danske medarbejder, Jane Nørgaard Rasmussen, også har avanceret kompetence i EDB-spørgsmål. Godt hjulpet af Jan Jacobsen, som med enestående hjælpsomhed har stillet hele sin tekniske kompetence til rådighed for projektet, har Jane Nørgaard Rasmussen opbygget en database, som både er elegant og funktionel. Jon Holm, der har påtaget sig web-master-funktionen, har efterfølgende sørget for, at databasen blev definitivt installeret på en server ved Oslo Universitet.

6. Slutning

Jeg har ovenfor nævnt, at BREFS-bibliografien ikke er helt komplet, bl.a. fordi den ikke systematisk har periodica med. Der står et stort arbejde tilbage med at verificere alle oplysninger og udfylde huller vedrørende de litterære oversættelser fra fransk i de nordiske lande i det 19. århundrede. Hertil kommer oversættelser af de syv forfattere indtil i dag. Imidlertid skal man ikke glemme, at nationalbibliotekernes elektroniske kataloger bliver mere og mere komplette, efterhånden som vi skrider frem i det 20. århundrede, selvom registreringsgraden varierer stærkt fra land til land (se nedenfor). I dag, i det 21. århundrede, er det relativt enkelt at finde, hvilke oversættelser af Stendhal for eksempel der er udkommet i Norge efter 1900. For at brugerne af BREFS så bekvemt som muligt kan forlænge deres undersøgelser ud over år 1900, har vi i BREFS indlagt forbindelse til nationalbibliotekernes elektroniske kataloger.

Morten Nøjgaard